

Зоряна ЛІЛЬО-ОТКОВИЧ

*старший науковий співробітник
Львівського філіалу ННДРЦ України,
викладач Львівського державного
коледжу декоративно-ужиткового
мистецтва ім. І. Труша*

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО РЕСТАВРАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ УКРАЇНИ

Кожна наука у загальному процесі свого розвитку проходить певні стадії, серед яких значне місце займає емпірична. Реставрація якраз закінчила цю стадію і перебуває зараз у своїй теоретично-систематичній фазі, яка і є запорукою поступу.

На сьогоднішній день теорія – одна з найнеобхідніших ланок у реставраційній справі, якій передують практика. А відтак – це обмін необхідною інформацією, яка сприяє удосконаленню, а також її передача для наступних поколінь і далі – продовження формування згідно вимог часу.

Таких засад дотримуються працівники Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України (далі – ЛФ ННДРЦ України), обмінюючись інформацією на сторінках видань. Хоча у Львівському філіалі немає видавничого відділу, проте спільно із відділом науково-дослідної реставрації відділ наукових досліджень активно займається видавничою діяльністю. Видання виходять, в основному, державним коштом, а також завдяки спонсорській допомозі окремих свідомих громадян, яким не байдужа доля творів української культури.

Першою видавничою “ластівкою” стало видання у 1989 році каталогу виставки “Реставрація музейних колекцій”, присвячене підсумкам п’ятирічної діяльності організації [1]. Каталог виданий у чорнобілому форматі й не вирізнявся якістю друку, проте, на цей час для нас це була своєрідна “революція”. У вступній статті Галина Климчук, заступник директора з наукової роботи, подає коротку історію філіалу (тоді – Львівський філіал Державної науково-дослід-

ної реставраційної майстерні Міністерства культури УРСР), вказує на основні принципи роботи реставратора. Основна частина каталога складає світліни творів, відреставрованих працівниками філіалу, а також фрагментів, які відображають процес реставрації. В кінці подано детальну інформацію про твір і реставратора, який його реставрував.

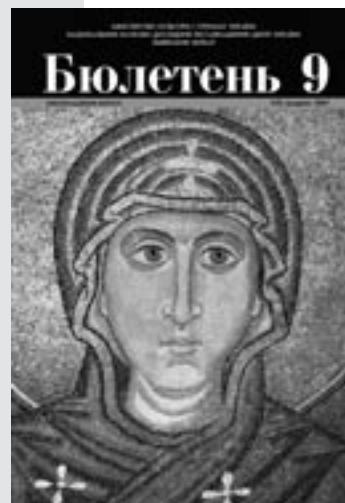
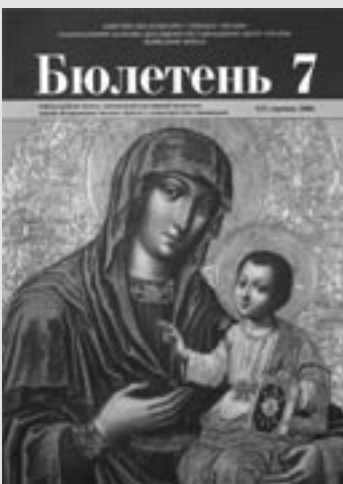
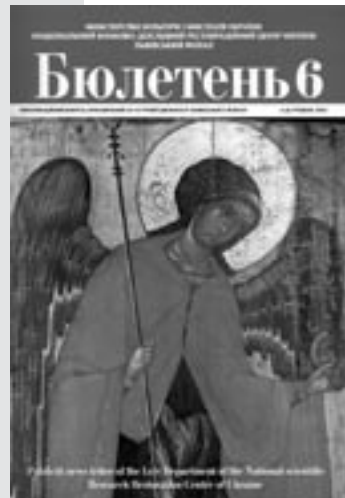
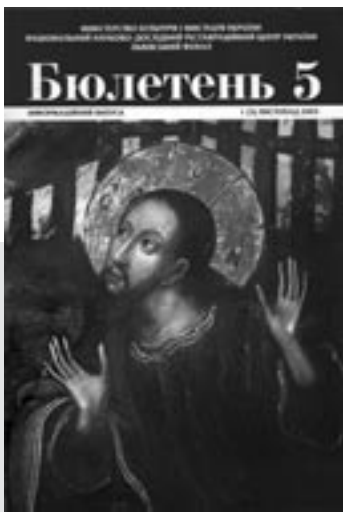
У контексті формування реставрації як самостійної науки нагальною потребою стало створення видання, яке б охоплювало загальну проблематику реставраційно-консерваційної справи та інформувало про новини у галузі практичної реставрації і теоретичні розробки. Таким став часопис ЛФ ННДРЦ України – Інформаційний “Бюлетень”, заснований у 2000 році за постановою науково-методичної Ради ЛФ ННДРЦ України як додаток до збірника “Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам’яток історії та культури”*. На сьогоднішній день видано дев’ять номерів, з них останній, десятий – ювілейний. Перший [4] та сьомий [12] випуски “Бюлетеня” за 2000 та 2006 роки були повністю присвячені іконостасу із Скиту Манявського (Богородчанському іконостасу) та його реставрації, докладно розглянуто усі аспекти, пов’язані з історією Скиту Манявського та постаті творця цієї видатної пам’ятки української культури – Йова Кондзелевича. В інших чотирьох випусках (в другому [6], третьому [7], четвертому [8] й п’ятому відповідно [9]) в основному висвітлюються проблеми збереження та реставрації пам’яток, які зберігаються у львівських музеях. Нашими постійними дописувачами були працівники філіалу, які інформували про свої реставраційні та на-

*Видання зареєстроване Держкомвидавом України серія КВ № 734 від 23.06.1994.

уково-дослідні напрацювання, а також наукові співробітники інших музеїв – Микола Якібчук, директор Івано-Франківського художнього музею*, Лілія Волкова, Лариса Разінкова, Юрій Попович, художники-реставратори Львівської картинної галереї, Леся Дзедзелюк, Любов Льода, співробітники Львівської Національної бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Ярослав Гемза, завідувач відділом давнього мистецтва замку-музею м. Ланцут, Андрій Салюк, президент Благодійного фонду “Збереження історико-архітектурної спадщини Львова”, Лев Скоп, художник-реставратор музею “Дрогобиччина”. З 2006 року часопис збільшує свій об’єм і розширює тематичне спрямування та автуру. Матеріали діляться на чотири підрозділи: “Мистецтвознавство і дослідження”; “Реставрація і проблема збереження пам’яток мистецтва”; “Культурно-мистецька інформація” та “Постаті в культурі України”. Таким чином часопис набуває дещо іншого, якіснішого характеру, в тому числі і у плані якості друку. Деякі матеріали та повідомлення містять певну новизну в історії мистецтва і можуть претендувати на подальше глибше вивчення та дослідження. Зокрема у №8 [13] та №9 [16] “Бюлетеня” читаємо голосний матеріал про обстеження стану збереження мозаїк в соборі святої Софії в Києві, про реставрацію у XIX ст. цієї пам’ятки культури (автори – Мирослав Откович, директор ЛФ ННДРЦ України, Неля Куковальська, генеральний директор Національного заповідника “Софія Київська” та інші). В №8 “Бюлетеня” за 2006 р. Тарас Откович, завідувач відділом наукових досліджень ЛФ ННДРЦ України, подає матеріал про історію монастиря Св. Онуфрія у Лаврові та його важливість у духовності і культурі українського народу. Повідомлення Марії Гелитович, завідувача відділом давнього мистецтва Національного музею у Львові ім. А. Шептицького, містить інформацію про знищені в наш час унікальні фрескові розписи сер. XVI ст. в церкві цього монастиря. Проблема варварського ставлення до пам’яток минувшини розкрита у матеріалі Зоряни Лильо-Откович, старшого співробітника ЛФ ННДРЦ України, “Буша – одна з найдавніших пам’яток Європи і її сьогодення”. Нові сторінки історії відомого українського різьбяр Миколи Коверка відкриває нам науковий співробітник Національного музею у Львові ім. А. Шептицького Любомир Тимків і вводить в науковий обіг невідомі твори цього майстра. Наукові співробітники філіалу Галина Осьмак, заступник директора з науково-дослідної роботи ЛФ ННДРЦ України, біолог; Тарас Откович, завідувач відділом наукових досліджень ЛФ ННДРЦ України та Олена Козак, науковий співробітник ЛФ ННДРЦ України,

*Посади названих дописувачів та назви установ подаються станом на 2003 р.

хімік, на сторінках “Бюлетеня” подають детальну інформацію про обстеження видатної пам’ятки архітектури – церкви Зішестя Святого Духа в Рогатині та її іконостаса. Художники-реставратори філіалу: Мирослава Білецька-Зварич, завідувач відділу науково-дослідної реставрації, Олександра Гливка, Оксана Митровцій, Анастасія Козак, Всеволод Томашевський звітують про проведену планову роботу. Постійна дописувачка Леся Дзендзелюк подає інформацію про проведені реставраційні заходи щодо врятування пам’яток культури, виконаних на папері. Важлива інформація міститься також і у матеріалах та повідомленнях інших авторів. У № 9 “Бюлетеня” за 2007 р. переважає інформація про проблеми збереження та реставрації пам’яток мистецтва. Петро Скоп, науковий співробітник ЛФ ННДРЦ України, художник-реставратор Львівського музею історії релігії у своєму повідомленні вводить в науковий обіг пам’ятку XV ст. – відреставровану ним ікону “Богородиця на престолі”, яка була повністю перемальована і після реставрації отримала нову атрибуцію. Про уточнення атрибуції та реставрацію археологічних тканин з фондів Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника повідомляє молодший науковий співробітник Центру наукової реставрації та експертизи Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника Володимир Назар. Складні польові дослідження збереження етнокультурної спадщини Українського Полісся у зоні чорнобильського лиха описує Раїса Захарчук-Чугай, науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, безпосередній учасник експедицій. Проблеми й перспективи розвитку однієї з складових державного історико-культурного заповідника “Буша” – археологічної спадщини, розглядає Олександр Пірняк, директор цього заповідника. Питання збереження пам’яток мистецтва у фондосховищах музею піднімає Галина Осьмак, заступник директора з науково-дослідної роботи ЛФ ННДРЦ України, біолог. Художники-реставратори філіалу Оксана Митровцій, Анастасія Боднар, Олександра Гливка, Мирослава Білецька-Зварич, Олег Глібовецький інформують про проведені ними реставраційні роботи над пам’ятками, що надійшли на реставрацію в останні роки. У рубриці “Мистецтвознавство і дослідження” подається ряд цікавих матеріалів, зокрема Олени Кіс-Федорук, завідувача відділу графіки Національного музею у Львові ім. А. Шептицького про дві нововіднайдені рідкісні народні ксилографури XVII ст. із збірки цього музею; Оксани Самари, аспірантки Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Рильського (м. Київ) про реконструкцію зображення за пізнішими копіями на прикладі композиції на рушнику середньої Наддніпряни; Олега Бобровського, мистецтвознавця,

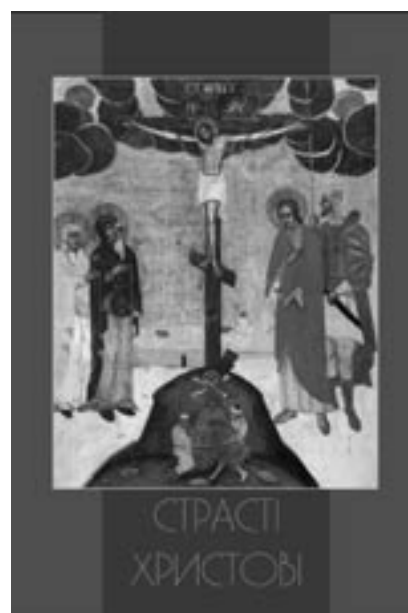
про пізньобарокові та рококові амвони Східної Галичини; Роксолани Косів про іконографію Богородиці Мати милосердя та Покрову Богородиці на українських церковних хоругвах кін. XVII – XIX ст. та ряд інших. Рубрика “Культурно-мистецька інформація” ознайомлює з подіями в культурно-мистецькому житті, що відбулися останнім часом. Так Марія Климчак, адміністратор Українського Національного музею у Чикаго повідомляє про ювілей музею – 55 років; Неля Куковальська, генеральний директор Національного заповідника “Софія Київська” – про четверту міжнародну науково-практичну конференцію “Софіївські читання 2007”; Ігор Лильо, доцент Львівського Національного університету ім. І. Франка, про міжнародну наукову конференцію “Епоха Короля Данила в науці, мистецтві, літературі”. У цьому номері “Бюлетеня” упорядники започаткували рубрику (спогади) “Постаті в культурі України”, яка покликана пам’ятати про видатних особистостей, зокрема в галузі музейництва та реставрації. Першим, кому ми склали подяку і шану, став Михайло Пигель, головний хранитель фондів Львівського державного музею українського мистецтва, іконописець, монументаліст, реставратор, музикант, мистецтвознавець, схимонах Унівського монастиря.

На даний час інформаційний “Бюлетень” ЛФ ННДРЦ України є одним з кращих видань такого спрямування в Україні.

Найзначнішою сторінкою у видавничій діяльності ЛФ ННДРЦ України є видання фундаментального альбому-каталогу у 2005 р. “Іконостас церкви Воздвиження Чесного Хреста з монастиря Скит Манявський” [11]. До здійснення даного проекту долучилися ВАТ “КРЕДОБАНК” та Мистецький фонд імені Короля Данила. У цьому фундаментальному виданні подано ґрунтовну інформацію про однойменну пам’ятку, створену відомим іконописцем Йовом Кондзелевичем на зламі XVII–XVIII ст. – 1698–1705 рр. Ця пам’ятка – живописний шедевр загальнонаціонального значення, ось уже впродовж декількох років стала хрестоматійною й згадується чи не кожним науковцем. Проте єдиного всебічного дослідження про пам’ятку не було створено. Тому автори альбому-каталогу намагалися якнайповніше висвітлити науково-дослідні та реставраційні роботи, дослідження історії його створення, структури, іконографічних особливостей, а також дослідження постаті іконописця Йова Кондзелевича та подати детальний каталог з відчитаними та розшифрованими текстами. Значний інтерес представляє кольоровий ілюстративний матеріал, який несе ще й інформативний характер, представляючи реставраційні процеси. В альбомі-каталозі вперше подані всі ікони іконостаса з межами, обрамленнями, а також фрагменти. Отже, альбом-каталог містить неocenний матеріал для подальших ґрунтовних досліджень в різних галузях науки – мистецтвознавстві, технології, історії, палеографії тощо, тому є значимим для України культурологічним проектом.

На XIII-му Всеукраїнському Форумі видавців у Львові альбом був серед переможців й отримав нагороду за високу художню й поліграфічну культуру та популяризацію унікальних скарбів українського сакрального мистецтва.

У ЛФ ННДРЦ України проходили науково-реставраційну роботу ряд пам’яток, які стоять в одному ряду з найвидатнішими мистецькими шедеврами, від яких можна відштовхуватися в пошуках атрибуції. Власне, вивчаючи такі шедеври, виникла думка започаткувати серію видань, присвячених окремій пам’ятці, яка була відреставрована в ЛФ ННДРЦ України. На сьогоднішній день вийшло друком два видання. Перше – присвячене унікальній іконі “Страсті Христові”

поч. XVII ст. із Дрогобицького краєзнавчого музею “Дрогобиччина” [14], в якому подані всі фрагменти відреставрованого твору і прочитані й адаптовані тексти (художники-реставратори – Мирослава Білецька-Зварич, Олександра Глипка, автор вступного тексту та розшифрувань – Петро Скоп). Друге видання – альбом “Богородиця-Одигітрія” XIII ст. (Дорогобужська Богородиця) із Рівненського краєзнавчого музею [15], в якому подаються комплексні дослідження: реставрація (реставратор – Надія Скрентович, автор тексту – Тарас Откович) та атрибуція й реконструкція (Зоряна Лиліо-Откович). Альбом багато ілюстрований чорно-білим і кольоровим матеріалом, який містить інформацію про процеси реставрації, а також про ікони, близькі за стилем та часом виконання. На стадії підготовки ще декілька видань із цієї серії.

25-річчю Львівського філіалу ННДРЦ України присвячене ювілейне видання “Відродженні шедеври” (2008 р.) [18]. У виданні підведені підсумки великої роботи за 25 років – представлено каталог відреставрованих у ЛФ ННДРЦ України творів (автори: тексту – Мирослав Откович, каталогу – Тарас Откович, завідувач відділом наукових досліджень ЛФ ННДРЦ України, Ольга Канарська-Луцан, зберігач фондів), ілюстрований кольоровими й чорно-білими світлинами.

ЛФ ННДРЦ України успішно співпрацює з іншими організаціями та редакційними колегами. Такою співпрацею у 1994 р. став спільний проект нашої організації і редакції журналу “Родовід” – “Українська ікона”, який вийшов спеціальним числом [2]. В цьому виданні розглядається питання дослідження, атрибутування та реставрації української ікони. Реставратори й науковці філіалу інформують про свої методичні розробки у галузі реставрації (Бо-

Нагорода XIII-го Всеукраїнського Форуму видавців у Львові за альбом-каталог “Іконостас церкви Воздвиження Чесного Хреста з монастиря Скит Манявський”, 2006 р.

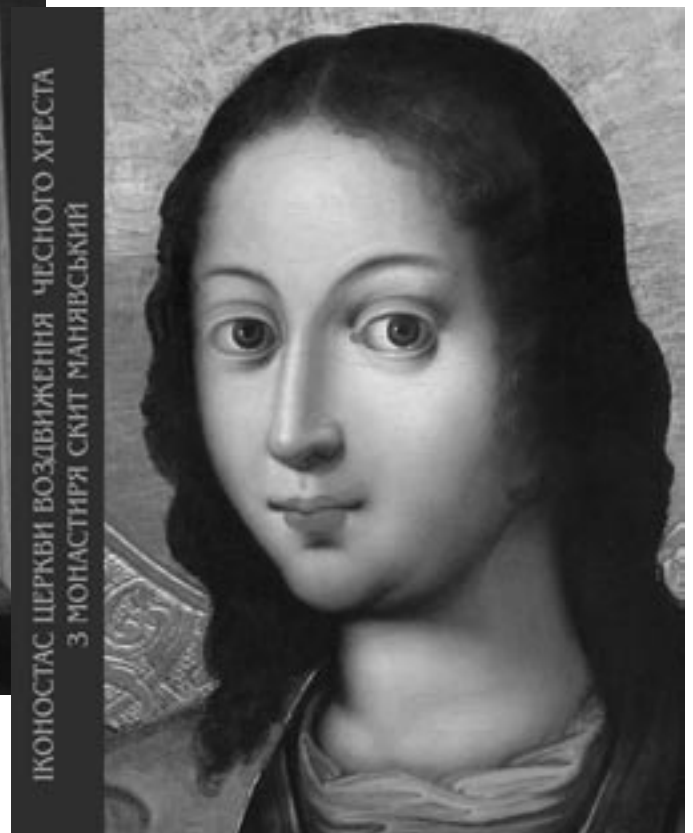

рис Іванів, Володимир Мокрій, Федір Судук), про дослідження, атрибуцію та реконструкцію (Зоряна Откович), про проблеми дослідження, збереження та реставрацію творів іконопису (Василь Откович, Мирослав Откович).

Наступна співпраця у 1998 р. – з часописом “Галицька брама”, який повністю присвятив номер видатній пам’ятці української культури – іконостасу Воздвиженської церкви Скиту Манявського та його майстру – Йову Кондзелевичу [3]. Співробітники філіалу подають інформацію про проблеми реставрації та збереження пам’ятки, нові методичні підходи щодо праці над цією пам’яткою та мистецтвознавчі огляди (Мирослав Откович, Богдан Мисюга, Мирослава Друль, Оксана Садова, Зоряна Откович).

Окремим числом у 2000 р. вийшов тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського уставу, в якому теж йдеться про іконостас Воздвиженської церкви Скиту Манявського [5] та працю над ним. У збірнику поданий каталог відреставрованих на той час ікон та коротка інформація про них, далі подані матеріали про ті ікони, які ще чекають на “своє відновлене життя” (Ольга Канарська). Також є декілька матеріалів, які стосувалися дослідження структури іконостаса (Зоряна Лильо-Откович), історичної долі пам’ятки (Галина Климчук) та наукового підходу в реставрації (Мирослава Друль).

Окрім основних видань, про які йдеться у повідомленні, співробітники ЛФ ННДРЦ України публікують свої матеріали й у інших виданнях.

Отже мета вищої реставраційної освіти полягає в тому, щоб сформувати цілісний системний підхід до консервації і реставрації пам’ятки. Реставратор є

ключовою фігурою реставраційно-дослідницького процесу, тому повинен володіти знаннями і уміннями, необхідними для співпраці з фахівцями інших галузей. Інформаційний “Бюлетень” ЛФ ННДРЦ України, на нашу думку, є добрим другом у здійсненні поставленої мети.

1. Каталог виставки “Реставрація музейних колекцій”. – Львів, 1989.

2. Родовід. Наукові записки до історії культури України (Київ). Українська ікона. Спеціальне число. – 1994. – Число 8.

3. Галицька брама. Богородчанський іконостас. – Львів, 1998. – № 6(24), червень.

4. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 1 № 1 (1). жовтень 2000 рік.

5. Іконостас Воздвиженської церкви Скиту Манявського. Каталог виставки відреставрованих ікон. Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського уставу. – Львів, 2000 рік. – вип. 5. Спільно із Національним музеєм у Львові та видавництвомночого монастиря Студійського уставу.

6. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 2 № 1 (2). січень 2001 рік.

7. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 3 № 2 (3). червень 2001 рік.

8. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 4 № 1 (4). листопад 2002 рік.

9. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 5 № 1 (5). листопад 2003 рік.

10. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 6 № 2 (6). грудень 2003 рік.

11. Альбом-каталог “Іконостас церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Скит Манявський”. – Львів, 2005 рік.

12. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 7 № 1 (7). червень 2006 рік.

13. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 8 № 2 (8). грудень 2006 рік.

14. “Страсті Христові”. Ікона поч. XVII ст. Публікація однієї пам’ятки. – Львів, 2007 рік.

15. “Богородиця-Одигітрія”. Ікона друг. пол. XIII ст. Публікація однієї пам’ятки. – Львів, 2007 рік.

16. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 9 № 1 (9). грудень 2007 рік.

17. Інформаційне видання Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України “Бюлетень” 10 № 1 (10). грудень 2008 рік.

18. “Відроджені шедеври”. Ювілейне видання, присвячене 25-річчю Львівського філіалу ННДРЦ України. – Львів, 2008 рік.